

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів

Протокол № 59

23 грудня 2020 р.

Р І Ш Е Н Н Я

Про схвалення рекомендацій слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів на тему: «Проблеми реформування системи пенсійного забезпечення»

В порядку виконання Плану роботи Комітету Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів на період роботи четвертої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання, заслухавши та обговоривши інформацію народних депутатів України, представників центральних органів виконавчої влади, наукового середовища та громадських організацій,

Комітет в и р і ш и в:

1. Схвалити рекомендації Комітету Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів на тему: «Проблеми реформування системи пенсійного забезпечення» (додаються).
2. Прискорити підготовку до повторного першого читання та розгляду проекту Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо реалізації права на пенсію (реєстр. № 2083-д), поданого народним депутатом України Третяковою Г.М. та іншими народними депутатами України, та альтернативного до нього проекту Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо реалізації права на пенсію (реєстр. № 2083-1), поданого народним депутатом України Королевською Н.Ю. та іншими народними депутатами України.
3. Надіслати зазначені рекомендації Кабінету Міністрів України, Міністерству соціальної політики України, Міністерству фінансів України, Пенсійному фонду України, для розгляду та їх реалізації; Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини для врахування в роботі.
4. Кабінету Міністрів України, Міністерству соціальної політики України, Міністерству фінансів України, Пенсійному фонду України **поінформувати Комітет про стан виконання рекомендацій до 1 червня 2021 року.**

Голова Комітету

Г. М. Третякова

Схвалено
рішенням Комітету Верховної Ради України
з питань соціальної політики
та захисту прав ветеранів
(Протокол від 23 грудня 2020 року № 59)

 Г. М. Третякова

РЕКОМЕНДАЦІЇ

**учасників слухань у Комітеті Верховної Ради України
з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів
на тему: «Проблеми реформування системи пенсійного забезпечення»**

Учасники слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань соціальної політики, зайнятості та пенсійного забезпечення, які відбулися 13 жовтня 2020 року, заслухавши та обговоривши виступи народних депутатів України, представників центральних органів виконавчої влади, наукового середовища та громадських організацій, зазначають наступне.

Пенсійне забезпечення є основною складовою системи соціального захисту населення, однією з основних гарантій матеріального забезпечення непрацездатних громадян.

Проблеми функціонування системи пенсійного забезпечення, породжені демографічними, соціальними, економічними викликами. В українському суспільстві спостерігається динамічний процес старіння населення в результаті поступового збільшення середньої тривалості життя і скорочення народжуваності. За прогнозами частка людей похилого віку в структурі населення буде постійно збільшуватися. Економічний аспект старіння пов'язаний з забезпеченням фінансової стабільності системи пенсійного забезпечення. В соціальному контексті найбільш актуальною стає проблема адекватності пенсійних виплат.

Необхідність адаптувати пенсійну систему до довгострокових демографічних тенденцій, складна економічна ситуація і, з іншого боку, вимога забезпечити належний рівень пенсійних виплат громадянам, які б відповідали їх очікуванням, зумовлює обговорення та проведення подальших етапів пенсійної реформи.

Відповідно до законів України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та «Про недержавне пенсійне забезпечення» система пенсійного забезпечення в Україні складається з трьох рівнів. Перший рівень – солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування – базується на

засадах солідарності та субсидування і здійснення виплати пенсій та надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду. Другий рівень – накопичувальна система загальнообов’язкового державного пенсійного страхування – базується на засадах обов’язкового накопичення пенсійних коштів та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат на умовах та в порядку, передбачених законом. Третій рівень – система недержавного пенсійного забезпечення – ґрунтується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об’єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами додаткових пенсійних виплат до тих, що належать їм за першим і другим рівнями пенсійної системи.

На сьогодні в Україні функціонують перший і третій рівні системи пенсійного забезпечення. Другий рівень пенсійної системи – накопичувальну систему загальнообов’язкового державного пенсійного страхування – досі не запроваджено.

Солідарна система пенсійного забезпечення

Основним елементом діючої системи пенсійного забезпечення в Україні є солідарна система загальнообов’язкового державного пенсійного страхування.

Солідарна система побудована на принципі солідарності поколінь і забезпечує перерозподіл доходів від працюючих членів суспільства на утримання непрацездатних пенсіонерів шляхом сплати працюючими обов’язкових страхових внесків.

Водночас, необхідно відзначити основні недоліки солідарної моделі:

залежність від демографічних чинників та розвитку ринку праці (рівня зайнятості, безробіття, заробітної плати, співвідношення чисельності платників пенсійних внесків і кількості пенсіонерів);

вплив «тінізації» економіки, масова несплата внесків може її зруйнувати.

Незважаючи на проведені в 2011 і 2017 роках параметричні пенсійні реформи, істотного збільшення пенсійних виплат та збалансованості бюджету Пенсійного фонду не досягнуто.

Рівень пенсійного забезпечення:

Незважаючи на позитивні зрушення у пенсійному забезпеченні громадян, рівень пенсійних виплат залишається низьким.

Станом на 01.07.2020 року на обліку в органах Пенсійного фонду України перебувають 11 241 834 пенсіонерів, їх середній розмір пенсії становить 3 393,54 грн., з них:

розмір пенсії до 1400 грн. отримують 70 487 осіб або 0,6%, середній розмір пенсії 967,71 грн.;

розмір пенсії від 1401 грн. до 1500 грн. отримують 1465 осіб або 0,01%, середній розмір пенсії 1449,83 грн.;

розмір пенсії від 1501 грн. до 2000 грн. отримують 1 845 674 осіб або 16,4%, середній розмір пенсії 1749,94 грн.;

розмір пенсії від 2001 грн. до 3000 грн. отримують 5 158 392 особи або 45,9%, середній розмір пенсії 2348,32 грн.;

розмір пенсії від 3001 грн. до 4000 грн. отримують 1 671 624 особи або 14,9%, середній розмір пенсії 3450,31 грн.;

розмір пенсії від 4001 грн. до 5000 грн. отримують 884 418 осіб або 7,9%, середній розмір пенсії 4449,10 грн.;

розмір пенсії від 5001 грн. до 10 000 грн. отримують 1 277 186 осіб або 11,4%, середній розмір пенсії 6 745,50 грн.;

розмір пенсії понад 10 000 грн. отримують 332 588 особи або 2,9%, середній розмір пенсії 13 284,21 грн.

По видах призначених пенсій найбільша чисельність одержувачів пенсій за віком – 8,449 млн. пенсіонерів, середній розмір пенсії за віком – 3 413,73 грн. Найвищий розмір пенсійної виплати отримують колишні судді у відставці – 51 171,77 грн.

Разом з тим, розмір пенсії до 2000 грн. отримували на 1 липня 2020 року 17% пенсіонерів або 1 917 626 осіб.

Слід зазначити, що розмір прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, визначений Законом України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» з 01.07.2020 року становить – 1712 гривень, з 1 грудня - 1769 гривень. Водночас, Міністерство соціальної політики України відповідно до статті 5 Закону України «Про прожитковий мінімум» повідомляє, що фактичний розмір прожиткового мінімуму у цінах серпня 2020 року у розрахунку на місяць для осіб, які втратили працездатність, становив – 3 182 гривень.

Розмір прожиткового мінімуму, який застосовується при визначенні мінімального розміру пенсії (1712 грн.), майже вдвічі нижчий розміру фактичного прожиткового мінімуму, який визначається Мінсоцполітики.

Враховуючи зазначене, більшість пенсіонерів – 7 076 018 осіб, або 63% отримують пенсії в розмірі до 3000 грн., що є менше фактичного розміру прожиткового мінімуму.

В цьому контексті необхідно звернути увагу на результати опитування населення України з пенсійних питань та пенсійної реформи, яке проводилось в червні 2017 року Проектом USAID «Трансформація фінансового сектору».

З приводу достатності розміру пенсійної виплати - 36,5 % респондентів зазначили, що вважають достатнім для себе розмір пенсії від 5 000 грн. до 10 000 грн. 27 % респондентів вважають достатнім для себе розмір пенсії від 4 000 грн. до 5 000 грн., а понад 10 000 грн. – 16 % респондентів.

Достатньою для себе пенсією у сумі до 2 000 грн. вважали лише 0,3% респондентів.

Більшість громадян України мають низькі очікування щодо свого доходу після виходу на пенсію: фактично біля 68 % респондентів вважають, що не будуть мати достатнього доходу для забезпечення гідного рівня життя на пенсії. Лише 19 % респондентів вважають, що будуть мати достатній дохід на пенсії.

Переважає більшість респондентів (67 %) вважає, що саме держава має подбати про гідний рівень їхнього життя після виходу на пенсію. Такі настрої панують більшою мірою серед представників Північного (73 %) та Центрального

(72 %) регіонів, менш заможних верств населення (84 %), осіб пенсійного (82 %) та передпенсійного віку (75 %).

Основним джерелом доходу після виходу на пенсію загалом біля 77 % респондентів вважають державну пенсію. Серед інших джерел доходу на пенсії: заробітна плата – 25 %, заощадження – 24 %, підсобне господарство – 23 %, сподіваються на допомогу дітей – 22 %. На державну пенсію як на основне джерело пенсійного доходу покладаються усі вікові групи, а саме: майже 81 % респондентів у віці 50-59 років, біля 74 % - у віці 40-49 років та 72 % респондентів - у віці 18-29 років.

Недостатніми вважають розміри пенсій для придбання необхідних товарів та послуг загалом 42 % респондентів, однак незначна їх частина готова робити заощадження на старість. Більшість респондентів (57 %) відповіли, що не готові здійснювати заощадження для пенсії, у тому числі 62 % з числа жінок та 52 % – з числа чоловіків. Майже половина опитаних (48 %) нічого не роблять для забезпечення собі гідного життя після виходу на пенсію.

Як бачимо, незважаючи на проведені етапи реформування пенсійної системи, а також заходи щодо підвищення рівня пенсійного забезпечення, здійснені Урядом, рівень пенсійного забезпечення не відповідає очікуванням громадян та для 63% пенсіонерів не може забезпечити виплати навіть на рівні розміру фактичного прожиткового мінімуму.

Для прикладу, пенсію у розмірі нижче/на рівні межі бідності, визначеної ООН для країн Центральної та Східної Європи (вартість добового споживання на рівні 5 доларів США) станом на 01.01.2020 отримували близько 82% пенсіонерів від їх загальної кількості.

Проблеми, які впливають на стійкість пенсійної системи, шляхи вирішення яких лежать поза межами пенсійної системи

Вплив демографічних чинників:

Скорочення чисельності та старіння населення

За даними ООН Україна входить в десятку країн світу з найвищими темпами скорочення населення. Серед інших європейських держав, охоплених депопуляцією, Україну вирізняє масштабність депопуляції і прискорені темпи скорочення чисельності населення. Чисельність наявного населення в Україні за даними Державної служби статистики України становила на 1 серпня 2020 року 41,7 млн. осіб (в 1991 році чисельність населення становила майже 52 млн. осіб), з них у віці 60 років і старше – 10 млн. осіб (або 24% від загальної кількості населення).

При цьому, чисельність поколінь, які виходять на ринок праці і починають трудову кар'єру, є меншою за чисельність поколінь, які виходять на пенсію та покидають ринок праці. Ця диспропорція з кожним роком поглиблюється. Частка населення у віці до 17 років зменшилася з 26% у 1991 році до 18% у 2020 році, а питома вага громадян старше 60 років зросла з 19% до 24%. Це також свідчить про процеси старіння населення України.

Відповідно до національного демографічного прогнозу, до 2025 року частка осіб старших 60 років складатиме понад 25 %, осіб у віці понад 65 років і старших – 18,4 %, а до 2030 року – більше ніж 26 % і 20 % відповідно. У період до 2050 р. питома вага людей віком 60 років і старше в загальній чисельності населення може зрости до 33%.

Скорочення чисельності продовжується прогресуючими темпами. Так, протягом останнього року загальна чисельність населення скоротилася на 251 тис. осіб, а чисельність населення у віці 60 років і старше зросла на 151 тис. осіб. За умови збереження поточних показників народжуваності, смертності та міграцій, ООН прогнозує зменшення чисельності населення України до 2050 р. на 28%.

Чисельність пенсіонерів в Україні складає на даний час 11,2 млн. (27 % загальної чисельності населення).

Низька народжуваність

Проблема погіршується зниженням народжуваності в Україні. Коефіцієнт народжуваності, тобто кількості дітей, яких жінка народжує протягом життя, в Україні становить 1,43 дитини, тоді як для забезпечення простого відтворення населення він повинен становити 2,3 дитини.

Залишається суттєвим перевищення кількості померлих над кількістю живонароджених: на 100 померлих – 54 живонароджені.

В контексті проблем пенсійного забезпечення це означає скорочення кількості працездатного населення і, відповідно, зменшення платників внесків до солідарної пенсійної системи.

Вплив значних розривів у віковій структурі населення

Демопуляція обумовлена не лише низькою народжуваністю та високою смертністю, а й впливом значних розривів у віковій структурі населення. Новий виток постаріння закладений у самій структурі населення, його рушійною силою є скорочення населення працездатного віку.

У 2020 роках на ринок праці виходитимуть покоління, народжені на початку 2000-х, їх чисельність буде вдвічі меншою порівняно з поколіннями, які досягатимуть 60-річного віку. Внаслідок різкого спаду народжуваності у 1990-х – початку 2000-х, нинішні покоління дітей значно поступаються за чисельністю поколінням середнього та дорослого віку, включаючи навіть 60-річних. Коли вони вступатимуть у працєактивний вік, пенсійного віку досягатимуть значно численніші покоління, народжені у 1960–1980-х роках. Через це чисельність населення працєактивного віку буде скорочуватися, а пенсійного віку зростатиме.

Це робить процес старіння передбачуваним, невідворотним, і вкрай загострює усі традиційно пов'язані виклики до пенсійної системи.

Збільшення тривалості життя та тривалості життя на пенсії

Хоча Україна є «старою» країною за часткою осіб похилого віку в структурі населенні фахівці відзначають тенденцію до зростання тривалості життя. Прогнозується збільшення очікуваної тривалості життя при народженні з 62 років 9 місяців у чоловіків і 73 років 10 місяців у жінок в 2010 році до 67 років 10 місяців у чоловіків і 76 років 4 місяців у жінок до 2030 року.

При цьому, тривалість життя на пенсії жінок значно перевищує тривалість життя на пенсії чоловіків. Так, фахівці Інституту демографії та соціальних досліджень відзначають, що тривалість життя українських чоловіків на пенсії – приблизно 14 років – є нижчою від європейських показників, тоді як аналогічний показник у жінок, навіть при підвищенні пенсійного віку для жінок до 60 років становитиме 19 років.

Демографічне навантаження на пенсійну систему

Вказані чинники депопуляції населення прямо впливають на такий показник ефективності пенсійної системи як коефіцієнт демографічного навантаження, тобто відношення кількості платників єдиного соціального внеску (ЄСВ) до кількості пенсіонерів.

На 1 липня 2020 року на обліку в Пенсійному фонді України перебувало 11,2 млн. пенсіонерів. Загальна чисельність застрахованих осіб на ту ж дату становила 12,8 млн. Тобто, коефіцієнт системного навантаження становив 1,14. За прогнозами Світового банку, даний показник у наступні 20 – 25 років знизиться в Україні до 0,67, тобто чисельність пенсіонерів перевищить чисельність зайнятого населення на третину.

Фактично сьогодні в Україні один працюючий платник єдиного внеску утримує одного пенсіонера. Демографічне навантаження на пенсійну систему в Україні більше ніж в інших країнах, порівняно з деякими країнами вдвічі.

Вплив фінансово-економічних чинників

Фінансовий стан пенсійної системи

За оцінкою експертів проекту USAID «Трансформація фінансового сектору», у випадку України загрозу стабільності пенсійної системи спричиняють: млява динаміка економічного зростання;

існування великого «тіньового» сектору і, відповідно, недостатність пенсійних внесків;

брак розвинених фінансових ринків для безпечного та надійного інвестування пенсійних заощаджень тощо.

Бюджетні показники Пенсійного фонду України

Солідарна система пенсійного забезпечення потребує значних обсягів фінансових ресурсів та збалансованості бюджету Пенсійного фонду, який є базовим фінансовим інститутом державного пенсійного забезпечення.

Основні проблемні питання діяльності Пенсійного фонду були визначені Рахунковою палатою України під час проведення перевірки в 2017 році, які і досі є актуальними. Зокрема, Рахункова палата відзначила:

зменшення надходжень до бюджету Пенсійного фонду у зв'язку зі зниженням розміру ЄСВ в 2016 році майже вдвічі з 41 % до 22 %;

зростання обсягів заборгованості зі сплати ЄСВ;

наявність непогашеної позики (з єдиного казначейського рахунку).

Загальна сума доходів бюджету Пенсійного фонду України за січень-вересень 2020 року склала 338,2 млрд. грн. (до відповідного періоду минулого року + 18,9 млрд. грн., або 105,9 %, до плану -16,5 млрд. грн., 95,3 %) в тому числі:

136,9 млрд. грн. коштів Державного бюджету України (до відповідного періоду минулого року - 6,6 млрд. грн., або 95,4 %).

201,3 млрд. грн. власних коштів (до відповідного періоду минулого року +25,5 млрд. грн., або 114,5 %, 91,9% планового показника) в тому числі: 181,5 млрд. грн. сума ЄСВ розподілена на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (до відповідного періоду минулого року + 9,8 млрд. грн., або 105,7 %; -16,9 млрд. грн. 91,5 % планового показника).

Разом з тим, зростає загальна заборгованість зі сплати єдиного соціального внеску та платежів, які адмініструє Пенсійний фонд України.

У порівнянні з початком року борг зріс на 3,2 млрд. грн. і станом на 01.09.2020 року загальна заборгованість платежів до Пенсійного фонду України складає 37,2 млрд. грн., в тому числі:

заборгованість зі сплати ЄСВ (за даними Державної податкової служби України) – 20,5 млрд. грн. (зростання в порівнянні з початком року на 2,0 млрд. грн.), з неї заборгованість фізичних осіб – підприємців – 11,6 млрд. грн.

заборгованість з відшкодування пільгових пенсій – 15,3 млрд. грн. (зростання в порівнянні з початком року на 1,3 млрд. грн.);

інші платежі – 1,4 млрд. грн.

Загальні видатки на пенсійні та інші заплановані виплати бюджету Пенсійного фонду України за січень-вересня 2020 року склали 355,4 млрд. грн. (з яких 1,1 погашена позика за 2019 рік), (до відповідного періоду минулого року +27,6 млрд. грн., 108,4%, 99,2 % плану).

Видатки на виплату пенсій склали 348,8 млрд. грн., (до відповідного періоду минулого року +41,6 млрд. грн., 113,5 %).

Бюджет Пенсійного фонду України залишається дефіцитним. При цьому, без залучення коштів Державного бюджету Пенсійний фонд не мав би можливості забезпечувати виплату пенсій в повному обсязі.

У проекті Державного бюджету України на 2021 рік обсяг видатків, що спрямовується Пенсійному фонду України передбачено у сумі 203,8 млрд. грн., у тому числі 35 млрд. грн. на покриття дефіциту Пенсійного фонду України. Крім того, станом на 01.10.2020 року залишок непогашених позик на покриття тимчасових касових розривів Пенсійному фонду України, пов'язаних з виплатою пенсій, за рахунок Єдиного казначейського рахунку складає 65,2 млрд. грн., з них заборгованість за позиками, наданими у 2007-2014 роках – 48 млрд. грн.

Високий рівень тінізації економіки

За попередніми розрахунками Мінекономіки рівень тіньової економіки у січні-березні 2020 року склав 31% від обсягу офіційного ВВП, що на 1 в.п. менше за показник січня-березня 2019 року.

Тінізація економіки є причиною відсутності повної та достовірної інформації про рівень зайнятості та заробітних плат, що призводить до викривлення уявлень про ринок праці, ускладнює його адекватну оцінку і прогнозування розміру надходжень на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. Широко поширене в Україні використання найманої праці без

оформлення трудових відносин значно ускладнює ситуацію, негативно впливаючи не лише на розмір фонду заробітної плати та обсяг надходжень до Пенсійного фонду, а й позбавляючи працівників багатьох соціальних прав і гарантій, зокрема, права на пенсійне забезпечення.

Отже, виведення із «тіні» частки економіки є одним із резервів додаткових надходжень до бюджету Пенсійного фонду України у вигляді частини ЄСВ.

Низький рівень оплати праці

Україна впродовж усього пострадянського періоду позиціонує себе як країна з дешевою робочою силою з усіма наслідками, що з цього випливають.

Зокрема, за даними Державної служби статистики середня заробітна плата в Україні станом на серпень 2020 року становила 11 446 грн.

Також за даними Держстату серед найманих працівників 8,3 % отримували заробітну плату на рівні або менше мінімальної (4 723 грн.).

При цьому, 49,4 % працівників одержували заробітну плату в діапазоні від мінімальної до середньої (від 4 723 грн. до 10 000 грн.), 30,4 % працівників в розмірі від 10 000 грн. до 20 000 грн., 5,3 % працівників в розмірі від 20 000 грн. до 25 000 грн. І лише 6,6 % працівників одержували зарплату понад 25 000 грн.

Слід зазначити, що низький розмір заробітної плати застрахованих осіб, з якої справляються страхові внески, зумовлює проблему низького рівня пенсійного забезпечення.

Характеризує пенсійну систему з цього боку коефіцієнт заміщення, тобто співвідношення середнього розміру пенсії до середньої заробітної плати. Міжнародна організація праці рекомендує підтримувати мінімальне співвідношення пенсії і заробітної плати на рівні 40%.

В серпні 2020 р. в Україні цей показник становив близько 30%, що не відповідає рекомендованому МОП рівню – 40%. За розрахунками експертів Світового банку протягом наступних 10 років коефіцієнт заміщення в солідарній системі може зменшитися до 20–22%, наслідком чого стане суттєве зниження рівня життя та зuboжіння пенсіонерів.

Мобільність робочої сили

На стан пенсійної системи України впливає також підвищена мобільність робочої сили. Збільшення нерівності між країнами за рівнем життя, глобалізація економік та ринків праці, розвиток транспортної логістики та ІТ-технологій, зменшення бюрократичних бар'єрів в перетині кордонів та інші взаємопов'язані процеси обумовлюють зростання усіх форм зовнішньої міграційної мобільності, одночасно формуючи і міграційні настрої, і можливості для їх реалізації. Для пропозиції робочої сили на національних ринках праці найбільші наслідки мають дві форми такої мобільності: постійні міграції населення працездатного віку та трудові міграції. Причому трудові міграції можуть справляти навіть більший вплив, оскільки характеристики працівників-мігрантів та їхніх робочих місць мають ясно виражену специфіку.

Це надзвичайно актуально для України, яка на фоні незначного позитивного сальдо в постійних зовнішніх міграціях стала для сусідніх країн одним з найбільших донорів робочої сили.

Результати обстежень засвідчують, що трудові міграції українців мають усталені і значні масштаби та інтенсивність. Чисельність населення з досвідом трудових міграцій стабільно перевищує 1 млн. осіб, сягаючи 3,5–4,5 % населення віком 15–70 років. Міжнародна організація з міграції прогнозує потенційне збільшення кількості міжнародних трудових мігрантів у короткостроковій перспективі на 41%.

Серед потенційних трудових мігрантів майже половина належать до наймолодшої групи (18-29 років), і саме в цій віковій групі кількість довгострокових трудових мігрантів, які вирішили не повертатися в Україну на постійне проживання, майже вдвічі більша, ніж у групі 45-65 років.

Цьому сприяє лібералізація законодавства країн-реципієнтів, які через дефіцит «корінної» робочої сили вимушені полегшувати правила працевлаштування іноземців. За оцінками директора Інституту економіки та прогнозування НАН України В.М. Гейця втрачена вигода для економіки країни від виїзду українців за кордон у пошуках роботи сягає 40 млрд. грн. на рік.

Україна втрачає якісну робочу силу (освічену, активну, мобільну, конкурентоспроможну) та, відповідно, потенційних платників внесків до пенсійної системи.

Реалізація державної політики щодо пенсійного забезпечення у 2020 – 2021 роках

З метою підвищення рівня пенсійного забезпечення, а також підтримання найбільш вразливих категорій населення Урядом протягом 2020 року здійснювалися наступні заходи:

з 1 квітня для 1,5 млн. пенсіонерів, які старше за 80 років, пенсії підвищено на 500 грн.;

357,1 тис. працюючих пенсіонерів проведено автоматичний перерахунок пенсій (середній розмір підвищення – 171 грн.);

у травні для 8,4 млн. пенсіонерів проведено індексацію пенсій на 11% (середній розмір підвищення склав 260 грн.);

для підтримки в період пандемії осіб пенсійного віку 10,6 млн. пенсіонерів та одержувачів соціальних допомог, розмір пенсій та виплат яких не перевищував 5000 грн., виплачена одноразова грошова допомога у розмірі 1000 грн. Середній розмір пенсії порівняно із аналогічним періодом минулого року зріс на 12 % або на 400 гривень та становить 3400 гривень. При цьому чисельність одержувачів пенсії у розмірі до 2000 гривень (мінімальна пенсійна виплата 1712 грн.) скоротилася на 2,2 млн осіб. Це пенсіонери, які не мають повного страхового стажу (для жінок 30 років і 35 років для чоловіків, а також одержувачі пенсії по втраті годувальника);

з 1 травня 2020 року також для пенсіонерів за наявності у чоловіків 35 років, а у жінок 30 років страхового стажу, встановлена мінімальна пенсійна виплата у розмірі 2100 гривень. Підвищення до пенсій отримали 1,6 млн. пенсіонерів старше

65 років із страховим стажем понад 35 років у чоловіків та 30 років у жінок. Середній розмір підвищення складе 53 гривні;

з 1 серпня встановлено адресну допомогу до пенсійної виплати в разі втрати годувальника майже 10 тисячам членів сімей військовослужбовців, які загинули (померли) під час участі в АТО/ООС, розмір якої не досягає 7 800 гривень, на кожного утриманця у сумі, що не вистачає до зазначеного розміру. У разі коли пенсія призначена на двох і більше членів сім'ї, адресна допомога до пенсії встановлюється у сумі, що не вистачає до 6 100 грн на кожного із зазначених членів сім'ї. Адресна допомога виплачується у межах максимального розміру пенсії;

з 1 грудня у зв'язку із підвищенням прожиткового мінімуму, для осіб які втратили працездатність, з 1712 грн. до 1769 грн. зростуть доплати за понаднормовий стаж і надбавки. Зростуть мінімальні пенсії за віком, пенсії за особливі заслуги, підвищення шахтарям тощо.

У 2021 році пенсії зростатимуть наступним чином:

у зв'язку із підвищенням прожиткового мінімуму для осіб які втратили працездатність з 1 липня - 1854 грн., з 1 грудня – 1934 гривень;

також, мінімальні розміри пенсій за віком для пенсіонерів старше 65 років, у яких наявний у чоловіків 35 років, а у жінок 30 років страхового стажу, збільшуватимуться у зв'язку із підвищенням мінімальної зарплати та становитимуть з 1 січня 2021 року - 2400 грн. та з 1 липня 2021 року - 2 600 грн.;

встановлюватиметься щомісячна компенсаційна виплата в розмірі до 400 грн. пенсіонерам старше 75-річного віку, в яких розмір пенсійної виплати не перевищує розміру середньої заробітної плати (доходу) в Україні, з якої сплачено страхові внески та яка враховується для обчислення пенсії за 2020 рік (очікується на рівні 10 119 грн., а в цьому році 9 205,19 грн.). У тому разі, коли пенсія разом із цією компенсаційною виплатою не досягатиме 2500 грн у осіб із стажем не менше ніж 20 років для жінок та 25 років для чоловіків встановлюватиметься пенсійна виплата у розмірі 2500 гривень. Це дозволить адресно підвищити мінімальні пенсійні гарантії для осіб старшого віку;

продовжуватиметься у 2021 році виплата щомісячних компенсацій в розмірі до 500 гривень пенсіонерам старше 80 річного віку. Крім того, розширено коло її одержувачів пенсіонерами, у яких розмір пенсії не перевищує розміру середньої заробітної плати (доходу) в Україні, з якої сплачено страхові внески та яка враховується для обчислення пенсії за 2020 рік (очікується на рівні 10 119 грн.);

закріплена дата проведення наступної індексації пенсій 1 березня 2021 року.

Законодавчі ініціативи Уряду

З метою створення законодавчих передумов щодо підвищення державних соціальних стандартів та гарантій шляхом удосконалення механізму визначення та застосування прожиткового мінімуму Міністерством соціальної політики України розроблено проекти законів України «Про внесення змін до деяких законів України щодо упорядкування системи розрахунків розмірів прожиткового мінімуму, соціальних виплат та грошових платежів і стягнень», «Про внесення змін до

Бюджетного кодексу України щодо встановлення окремих розрахункових величин», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення розмірів оплати адміністративних послуг, штрафів та грошових стягнень за адміністративні, кримінальні та інші порушення», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення пенсійного законодавства», які на даний час знаходяться на погодженні у заінтересованих центральних органів виконавчої влади.

Окрім того проводиться робота над підготовкою законодавчих ініціатив, спрямованих на підвищення дисципліни сплати єдиного внеску. Одним із пріоритетних напрямів є запровадження обліку трудової діяльності працівника в електронній формі, що сприятиме автоматизації сервісів за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням. Відчутною перевагою електронної форми обліку трудової діяльності стане автоматичне призначення пенсії за віком, що здійснюватиметься програмними засобами веб-сервісів Пенсійного фонду України на підставі інформації про стаж і страхові внески з Реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування.

З метою врегулювання вищезазначеного питання на законодавчому рівні Верховна Рада України 02 вересня 2020 року прийняла в першому читанні проект Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обліку трудової діяльності працівника в електронній формі (реєстр. № 3623), поданий Кабінетом Міністрів України.

Цим законопроектом пропонується внести зміни до Кодексу законів про працю України, Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» та ряду інших законодавчих актів щодо запровадження обліку трудової діяльності працівника в електронній формі в реєстрі застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування.

У зв'язку з цим передбачається врегулювати механізм накопичення, обробки та використання цієї інформації, зокрема, для ведення трудових книжок, обчислення страхового стажу, укладення трудового договору, призначення пенсій та інших цілей, передбачених законодавством, доступу до цієї інформації осіб, якої вона стосується, а також за її згоди – третіх осіб.

Реєстр застрахованих осіб формує та веде Пенсійний фонд. Для здійснення доступу застрахованих осіб, страхувальників та інших осіб у випадках, передбачених законодавством, до інформації та послуг у сфері загальнообов'язкового державного пенсійного страхування забезпечуватиметься функціонування вебпорталу електронних послуг Пенсійного фонду.

Передбачається, що включення Пенсійним фондом України до реєстру застрахованих осіб відсутніх відомостей про трудову діяльність працівників здійснюється протягом п'яти років з дня набрання чинності цим Законом на підставі відомостей, поданих страхувальником або застрахованою особою. Після завершення цих робіт наявні трудові книжки видаються працівникам особисто під

підпис. Власник або уповноважений ним орган буде зобов'язаний видати належно оформлену трудову книжку працівникові, з яким укладено трудовий договір до набрання чинності цим Законом, та який звільняється до завершення процедури включення до реєстру застрахованих осіб відсутніх відомостей про трудову діяльність, в день звільнення.

При цьому, до завершення включення до реєстру застрахованих осіб відсутніх відомостей про трудову діяльність працівників дані трудової книжки використовуються для врахування відомостей про трудову діяльність.

Законопроект передбачає також автоматичне призначення пенсії за віком та удосконалення порядку звернення за призначенням пенсії, в тому числі через електронний кабінет особи на вебпорталі електронних послуг Пенсійного фонду – в будь-який час. Наразі законопроект готується до другого читання.

Проблемні питання пенсійного забезпечення, які залишилися неврегульованими

1. Наявність у пенсійному законодавстві прогалин та колізій, що стали підставою для ухвалення судами рішень про визнання протиправними дій та рішень органів Пенсійного фонду України з пенсійного забезпечення. Так, не врегульованим залишається застосування при перерахунку пенсій військовослужбовцям та іншим категоріям пенсіонерів норм для призначення пенсії, що діють на час перерахунку; не визначено порядку виплати пенсій внутрішньо переміщеним особам за минулий час, а також не вирішені питання щодо заміщення окремих положень постанов Кабінету Міністрів України, визнаних судами протиправними та такими, що не підлягають застосуванню. Впродовж 2018-2020 років прийнято низку судових рішень, в тому числі Конституційним Судом України, Верховним Судом у зразкових справах, щодо проведення перерахунків розмірів пенсійних виплат окремим категоріям пенсіонерів (суддям у відставці, колишнім працівникам прокуратури, військовослужбовцям, «чорнобильцям», пенсіонерам з числа внутрішньо переміщених осіб тощо), виконання яких може зумовити додаткові видатки в сумі від 135,3 до 207,1 млрд. гривень.

Зокрема, Міністерство соціальної політики відзначає необхідність додаткових видатків на:

проведення відповідно до рішення Конституційного Суду України від 13.12.2019 № 7-р(П)/2019 з 01.01.2020 року перерахунку пенсій працівникам прокуратури – 2,8 млрд. грн.;

проведення з 19.02.2020 року та з 11.03.2020 року перерахунків раніше призначеного щомісячного довічного грошового утримання суддям у відставці на виконання рішень Конституційного Суду України від 18.02.2020 № 2-р/2020 та від 11.03.2020 № 2-р/2020 – 2,6 млрд. грн.;

виплату пенсій відповідно до статті 39 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» за період із 17.07.2018 (постанова Верховного Суду від 18.03.2020 у зразковій справі № 240/4937/18) – 66,6 млрд. грн.;

виплату перерахованих пенсій особам, звільненим з військової служби (крім осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ), із грошового забезпечення з урахуванням його додаткових видів та розміру пенсії у відсотках, призначеної на час звільнення (постанова Верховного Суду від 24.06.2020 у зразковій справі № 160/8324/19 та рішення Верховного Суду від 04.02.2019 у зразковій справі № 240/5401/18) – 63,3 млрд. грн.;

виплату пенсій, не отриманих за період із 01.08.2014 пенсіонерами із числа внутрішньо переміщених осіб та осіб, які залишились проживати на не підконтрольній українській владі території – 71,8 млрд. грн.

2. Запровадження професійної пенсійної системи. Пункт 2 Розділу XV «Прикінцеві положення» Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» передбачає запровадження пенсійного забезпечення застрахованих осіб, які працювали або працюють на підземних роботах, на роботах з особливо шкідливими і особливо важкими умовами праці за списком №1 та на інших роботах із шкідливими і важкими умовами праці за списком №2 виробництв, робіт, професій, посад і показників, затверджених Кабінетом Міністрів України, та за результатами атестації робочих місць, на посадах, що дають право на призначення пенсії за віком на пільгових умовах, згідно з окремим законодавчим актом через професійні та корпоративні фонди.

Однак професійна пенсійна система досі не створена. При цьому, підприємства та організації у порядку, визначеному Законом, повинні вносити до Пенсійного фонду плату, що покриває фактичні витрати на виплату і доставку пільгових пенсій до набуття права на пенсію за віком. Заборгованість підприємств постійно зростає. Так, станом на 01.10.2020 року заборгованість підприємств з відшкодування фактичних витрат на виплату та доставку пільгових пенсій становить 15,3 млрд. грн. (зростання в порівнянні з початком року на 1,3 млрд. грн.).

Наявність такої заборгованості зумовлює відволікання коштів пенсійної системи на виплату та доставку пільгових пенсій та впливає на розмір видатків з державного бюджету на пенсійні програми.

Проект закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо накопичувальної професійної пенсійної системи» (розробник – Мінсоцполітики) передбачає значні додаткові витрати роботодавців, які не мають жодної заборгованості перед Пенсійним фондом України. У середньому витрати таких роботодавців зростуть на 20%, або на кілька мільярдів гривень щорічно у порівнянні із існуючою системою компенсацій Пенсійному фонду пільгових пенсій працівників, які працювали за списками 1, 2. Тому законопроект має бути суттєво доопрацьований із обов'язковим залученням СПО роботодавців та СПО профспілок.

3. Потребує законодавчого врегулювання питання перерахунку «військових» пенсій. Відповідно до статті 63 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» усі призначені за цим Законом пенсії підлягають перерахунку у зв'язку з підвищенням грошового

забезпечення відповідних категорій військовослужбовців, осіб, які мають право на пенсію за цим Законом, на умовах, у порядку та розмірах, передбачених Кабінетом Міністрів України. 21 лютого 2018 року Кабінетом Міністрів України прийнято постанову № 103 «Про перерахунок пенсій особам, які звільнені з військової служби, та деяким іншим категоріям осіб» (далі – постанова № 103). Окружний адміністративний суд міста Києва рішенням (набрало чинності 05.03.2019) по справі № 826/3858/18 визнав протиправними та нечинними пункти 1 та 2 постанови № 103 та зміни до пункту 5 і додатку 2 Порядку проведення перерахунку пенсій, призначених відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13.02.2008 № 45, а рішенням по справі № 826/12704/18 (набрало чинності 14.06.2019) – визнав протиправним та скасував пункт 3 постанови № 103. Після набрання чинності рішенням Окружного адміністративного суду міста Києва від 12.12.2018 по справі № 826/3858/18 нормативно-правових актів, згідно з якими має проводитися перерахунок пенсій, призначених відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» не приймалися. У серпні поточного року Мінсоцполітики проінформувало, що ними розроблено проект Закону України «Про упорядкування системи пенсійних виплат та внесення змін до деяких законів України», яким передбачається, зокрема, вирішення питання подальшого перерахунку «військових» пенсій шляхом їх індексації.

4. Не вирішено питання зарахування до страхового стажу особи та обрахунку розміру її пенсії періоду роботи, за який з вини роботодавця не було сплачено страхові внески (особливо гострою є проблема, коли заборгованість перед Пенсійним фондом України зі сплати страхових внесків за працівників залишилася непогашеною у зв'язку з повною ліквідацією підприємства). За інформацією Пенсійного фонду України, по 9 679 страхувальниках, які ліквідовані без правонаступника, обліковується заборгованість зі сплати страхового внеску на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, унаслідок чого 383 152 особи втратили страховий стаж. Судами поновлюються права громадян на зарахування до страхового стажу періоду роботи, за який підприємством-страхувальником не сплачено страхові внески, незалежно від того, чи сплатило фактично підприємство-страхувальник ці страхові внески. Відповідні рішення суду виконуються органами Пенсійного фонду України шляхом зарахування відповідного періоду до страхового стажу, проте при обрахунку пенсій заробітна плата у відповідному періоді зараховується у нульовому значенні, що призводить до зниження індивідуального коефіцієнта заробітної плати особи, а отже, й розміру її пенсійної виплати в цілому. При цьому без визначення джерел покриття цих витрат, вони є невластивими для солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

5. Визначення порядку перерахунку пенсій тих пенсіонерів, яким не підвищувались пенсійні виплати відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» від 3 жовтня 2017 року № 2148-VIII з 01 жовтня 2017 року.

6. Не визначено механізм виплати пенсії пенсіонерам на час постійного проживання за кордоном у разі, якщо Україна не уклала з відповідною державою міжнародний договір з питань пенсійного забезпечення і якщо згода на обов'язковість такого міжнародного договору не надана Верховною Радою України тощо.

Запровадження другого рівня пенсійної системи

Підсумовуючи наведений аналіз проблем сучасного стану пенсійного забезпечення в Україні, слід зазначити, що реформування системи пенсійного забезпечення є довготривалим процесом, успіх якого залежить від визначення напрямів його вдосконалення, адекватних сучасним соціальним, економічним і демографічним умовам.

Слід визнати, що наведені демографічні і економічні показники є кризовими і свідчать про необхідність проведення глибокої реформи системи пенсійного забезпечення.

Один з наслідків проблеми старіння населення, з якою зіткнулися і Україна і європейські країни, - зростаюче навантаження на їх пенсійні системи. Іншими словами, працівників, які сплачують внески в пенсійні фонди, стає менше, а пенсіонерів - більше. Водночас, серед множини заходів, запроваджених пенсійною реформою 2017 року, лише два спрямовані на стримування зростаючого демографічного навантаження – коридор пенсійного віку та скорочення ранніх пенсій, але їх недостатньо для подолання довгострокових викликів, пов'язаних із старінням населення.

Враховуючи незворотні процеси депопуляції в Україні, що призведуть до зменшення кількості платників страхових внесків, зволікання в процесі проведення структурних реформ пенсійної системи може призвести в подальшому до зuboжіння майбутніх пенсіонерів.

Вирішення проблем у цій сфері неможливо лише шляхом здійснення постійних параметричних змін. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» передбачає запровадження трирівневої пенсійної системи. Перший та другий рівні системи пенсійного забезпечення в Україні становлять систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, а третій рівень становить систему недержавного пенсійного забезпечення. Всі три рівні не мали запрацювати в один день, але слід зазначити, що на сьогодні центральним в пенсійному забезпеченні в Україні залишається перший рівень. Другий рівень – накопичувальний, досі не створений, а третій рівень майже не розвинутий.

Міністерство соціальної політики України зазначає, що у переважній більшості країн світу пенсійна система складається з двох частин: державної та накопичувальної. Як показує практика, саме індивідуальна складова становить

основну частину пенсійної виплати, а державна складова є найчастіше гарантованим державою мінімумом. При цьому в усіх країнах, у яких переважає солідарна пенсійна система, існує однакова проблема: з часом чисельність пенсіонерів стає більшою від чисельності працюючих людей, і для виплати пенсій не вистачає ресурсів або витрати з державного бюджету зростають. Добровільні індивідуальні внески з часом будуть основою формування пенсії. Більш ефективного інструменту пенсійного забезпечення на сьогодні немає. Як показує світовий досвід, країни, які починали запроваджувати другий рівень пенсійної системи шляхом приватизації державних страхових пенсійних систем, тобто спрямування частини страхових внесків до накопичувальної системи пенсійного страхування, на певному етапі призупиняли (заморожували) його або відмовлялися від нього (Румунія, Польща, Казахстан, Угорщина та інші). Натомість у таких країнах, як Нідерланди, Данія, Норвегія, Швеція, де приватні накопичувальні пенсійні схеми запроваджувалися додатково до державних і розвивалися окремо одна від одної, система успішно функціонує.

Загалом пенсійні активи накопичувальної пенсійної системи (другого і третього рівнів) за останні 10 років зросли у світі майже вдвічі. Із урахуванням таких тенденцій Мінсоцполітики вважає доцільним запровадження в Україні накопичувальної системи пенсійного страхування.

Основним змістом запровадження накопичувальної системи пенсійного забезпечення в Україні, яке визначено статтею 2 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», є структурне перетворення пенсійної системи, її перехід від розподільної до комбінованої системи пенсійного забезпечення.

Перевагами накопичувальної системи аналітики вважають те, що вона не залежить від демографічних проблем; забезпечує інвестиційний ресурс економіки шляхом залучення для вирішення проблем економічного розвитку коштів, що в ній акумулюються; забезпечує персоніфікацію і індивідуалізацію накопичених грошових коштів та забезпечує диференціацію розмірів пенсій залежно від особистих накопичень людини. Запровадження накопичувальної пенсійної систем в Україні пов'язується з такими ключовими чинниками:

демографічний – диверсифікація механізмів фінансування пенсійних видатків в умовах старіння населення та невідворотного збільшення відношення кількості пенсіонерів до платників пенсійних внесків;

економічний – інтегрування пенсійної системи в загальний економічний механізм, перетворення пенсійної системи на джерело довгострокових інвестицій та фактор макроекономічної стабільності;

фінансовий – зменшення тягаря державних соціальних зобов'язань шляхом «приватизації» частини публічної пенсійної системи;

психологічний – зміцнення суспільного статусу та поліпшення соціального самопочуття постійно зростаючої верстви пенсіонерів;

політичний – послаблення залежності пенсійної системи від непередуманих політичних втручань.

Отже, неможна не погодитись, що другий рівень системи пенсійного забезпечення, а саме накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, має значний потенціал позитивного впливу на соціально – економічний розвиток країни.

В той же час, накопичувальним пенсійним схемам притаманний довготривалий процес пенсійних накопичень, оскільки кошти до Накопичувального фонду відраховуються протягом всієї трудової діяльності. Накопичувальна система передбачає здійснення інвестицій та залучення до цього процесу недержавних фінансових інституцій, що з економічної точки зору завжди є ризикованим інструментом. Результатом дії таких факторів може стати недостатність накопичених особою коштів для забезпечення достатнього рівня життя та пенсії.

Головною проблемою накопичувальної системи є проблема збереження накопичень і забезпечення їх достатнього рівня.

Враховуючи зазначене, введення накопичувального механізму фінансування пенсійного забезпечення є важливим і ефективним інструментом з погляду на можливості його впливу на зменшення демографічного навантаження. Однак, запровадження накопичувальних елементів в пенсійному механізмі повинно бути виваженим і, передусім, націленим на довгострокову перспективу.

Законодавчі ініціативи щодо запровадження накопичувальної системи пенсійного страхування народних депутатів України – членів Комітету

З метою запуску другого рівня пенсійної системи, народні депутати України внесли на розгляд Верховної Ради України проекти законів України «Про загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення» (реєстр. № 2683), поданий народними депутатами України Третяковою Г. М. та іншими народними депутатами та «Про внесення змін до деяких законів України щодо накопичувальної системи державного пенсійного страхування (реєстр. № 2683-1), поданий народними депутатами України Королевською Н. Ю., Солодом Ю. В. та іншими народними депутатами.

Зокрема, законопроект передбачає впровадження накопичувальної системи з 2021 року, передбачається обов'язкова участь у системі накопичувального пенсійного забезпечення всіх категорій працюючих осіб до досягнення ними пенсійного віку та залучення роботодавців до сплати пенсійних внесків на паритетних засадах; запроваджується комбінована модель функціонування системи накопичувального пенсійного забезпечення, яка передбачає акумулювання внесків у Пенсійному казначействі, залучення Центрального адміністратора для здешевлення та консолідації послуг з адміністрування персоналізованих рахунків учасників Пенсійного казначейства, а також в недержавних пенсійних фондах (далі – НДФ), допущених до діяльності у другому рівні пенсійної системи шляхом авторизації тощо.

Однією з позитивних особливостей законопроекту за реєстр. № 2683, на думку Науково-дослідного Інституту праці і зайнятості населення Мінсоцполітики і НАН України, вбачається, зокрема, запропонована структура фінансування

майбутніх пенсійних виплат з накопичувальної складової системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, якою передбачено залучення до обов'язкової сплати цільових страхових внесків не тільки безпосередньо учасників зазначеної системи, але й роботодавців на паритетних засадах. Можливість працівника за бажанням збільшувати розмір відрахувань з одночасною обов'язковою паритетною участю роботодавця сприятиме створенню стимулів для накопичення коштів на власну старість та підвищенню відповідальності застрахованих осіб по відношенню до майбутнього рівня пенсійних виплат протягом періоду дожиття.

Внесення до Парламенту законопроектів за реєстр. №№ 2683 і 2683-1 надає можливість перенести дискусію щодо запровадження другого рівня пенсійного страхування в Україні, яка триває вже 16 років, з експертного середовища в законодавче поле.

При цьому законопроект за реєстр. № 2683 не дає відповіді на питання компенсації роботодавцям та найманим працівникам значних додаткових витрат, хоч про це і йде мова у пояснювальній записці до нього. Тому він має бути суттєво доопрацьований.

Зважаючи на викладене, учасники слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань соціальної політики, зайнятості та пенсійного забезпечення на тему: «Проблеми реформування системи пенсійного забезпечення» **рекомендують:**

I. Верховній Раді України:

З метою законодавчого забезпечення реформування солідарної пенсійної системи та запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування законопроекти, які регулюють зазначені питання, вважати пріоритетними і такими, що підлягають першочерговому розгляду.

II. Кабінету Міністрів України:

2.1. Вживати заходів для:

наповнення бюджету Пенсійного фонду України, в першу чергу, за рахунок детінізації зайнятості та заробітної плати, зростання чисельності зайнятих і підвищення рівня оплати праці;

додержання страхових принципів при вдосконаленні солідарної системи пенсійного забезпечення шляхом:

- удосконалення функціонування системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, підвищення якості адміністрування та дисципліни сплати єдиного соціального внеску;

- посилення принципу заінтересованості кожної працездатної особи у власному забезпеченні при виході на пенсію;

- посилення контролю та відповідальності за дотримання законодавства щодо оплати праці та сплати страхових внесків.

2.2. Підготувати та внести на розгляд Верховної Ради України законодавчі пропозиції щодо:

упорядкування системи розрахунків розмірів прожиткового мінімуму, у тому числі в пенсійному законодавстві;

удосконалення пенсійного законодавства в частині проведення індексації пенсій;

врегулювання питання забезпечення щорічної індексації пенсій всім пенсіонерам незалежно від законів України, відповідно до яких призначена пенсія, шляхом гарантованого перерахунку пенсій у зв'язку зі збільшенням показника середньої заробітної плати (доходу) в Україні, з якої сплачено страхові внески, та який враховується для обчислення пенсії;

підвищення коефіцієнту страхового стажу за кожний повний рік стажу роботи на посадах, зайнятості на яких передбачала сплату внесків до солідарної системи за підвищеною ставкою.

2.3. Передбачити окрему бюджетну програму «Погашення заборгованості з пенсійних виплат за рішеннями суду» (розпорядник – Пенсійний фонд України) в проекті Закону України про Державний бюджет України на 2021 рік та наступних роках, що сприятиме контрольованому фінансуванню виплат, нарахованих на виконання рішень судів, в межах виділених на цю мету асигнувань.

2.4. Опрацювати питання щодо унормування питання зарахування до страхового стажу особи та обрахунку розміру її пенсії періоду роботи, за який з вини роботодавця не було сплачено страхові внески, в першу чергу, якщо страхові внески не сплачені ліквідованими без визначення правонаступника підприємствами, вимоги за якими, не задоволені за недостатністю майна, вважаються погашеними, та джерел покриття таких витрат.

2.5. Підготувати та затвердити нормативно-правові акти щодо встановлення порядку виплати пенсій внутрішньо переміщеним особам за минулі роки, які обліковуються територіальними органами Пенсійного фонду України.

2.6. Підготувати та подати на розгляд Верховної Ради України проект Закону України про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» (щодо перерозподілу коштів із Фонду боротьби з коронавірусом для надання трансферту Пенсійному фонду України) з метою забезпечення своєчасної виплати пенсій у грудні 2020 року.

2.7. Забезпечити виконання постанови Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Проблеми формування прожиткового мінімуму в Україні»» (від 19.05.2020 № 620-IX).

III. Міністерству соціальної політики України опрацювати пропозиції щодо:

3.1. Упорядкування пенсійного забезпечення військовослужбовців, осіб, які мають право на пенсію відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» з урахуванням:

недопущення утворення диспропорції у розмірах пенсійного забезпечення залежно від часу звільнення зі служби;

проведення подальшого перерахунку «військових» пенсій шляхом їх індексації;

призначення пенсії в разі втрати годувальника кожному з батьків, дружині (чоловікові) загиблої (померлої) або пропалої безвісти особи офіцерського складу, прапорщика і мічмана, військовослужбовця надстрокової служби і військової служби за контрактом тощо.

3.2. Врегулювання питання пенсійного забезпечення:

осіб, які виїхали на постійне місце проживання за кордон у разі, якщо Україна не уклала з відповідною державою міжнародний договір з питань пенсійного забезпечення і якщо згода на обов'язковість такого міжнародного договору не надана Верховною Радою України;

осіб начальницького складу Національного антикорупційного бюро України.

3.3. Підвищення розміру пенсії особам, які мають тривалий страховий стаж.

3.4. Встановлення єдиного підходу до визначення розміру підвищення розміру пенсії за віком у разі відстрочки часу її призначення незалежно від дати призначення пенсії.

3.5. Визначення механізму підвищення пенсій за віковою шкалою, закріпивши додаткові гарантії підвищення розміру пенсії особам старше 75 років на законодавчому рівні.

IV. Міністерству соціальної політики України спільно з Пенсійним фондом України підготувати пропозиції щодо обліку не одержаних сум пенсій громадянами, які перебували на обліку в органах Пенсійного фонду, але протягом тривалого часу не зверталися за її одержанням.

V. Дані рекомендації надіслати Кабінету Міністрів України, Міністерству соціальної політики України, Міністерству фінансів України, Пенсійному фонду України, для розгляду та їх реалізації; Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини для врахування в роботі.

VI. Проінформувати Комітет про стан виконання цих рекомендацій до 1 червня 2021 року.

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів

Р І Ш Е Н Н Я

Протокол № 59

23 грудня 2020 р.

**Про прийняття у другому читанні та в цілому
проекту Закону України про внесення змін до деяких
законодавчих актів щодо удосконалення правового регулювання
дистанційної роботи
(реєстр. № 4051)**

Відповідно до пункту 3 статті 12 Закону України «Про комітети Верховної Ради України», розглянувши порівняльну таблицю до проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення правового регулювання дистанційної роботи (реєстр. № 4051), прийнятого Верховною Радою України 03 листопада 2020 року за основу,
Комітет в и р і ш и в:

1. Схвалити текст порівняльної таблиці з пропозиціями і поправками народних депутатів України до проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення правового регулювання дистанційної роботи (реєстр. № 4051), а також з урахуванням пропозицій народного депутата України Бабенка М.В., проголосованих на засіданні Комітету:

1) У абзаці п'ятнадцятому підпункту 3 пункту 1 розділу I останнє речення виключити.

2) Абзац дев'ятий підпункту 4 пункту 1 розділу I доповнити словами та знаками:

«з урахуванням положень статті 125 цього Кодексу».

3) Абзац десятий підпункту 4 пункту 1 розділу I викласти в такій редакції:

«На час загрози поширення епідемії, пандемії, необхідності самоізоляції працівника у випадках, встановлених законодавством та/або на час загрози військового, техногенного, природного чи іншого характеру умова про надомну роботу може встановлюватися наказом (розпорядженням) власника або уповноваженого ним органу без обов'язкового укладення трудового договору про надомну роботу у письмовій формі. З таким наказом (розпорядженням) працівник має бути ознайомлений протягом двох днів з дня його прийняття але до запровадження умов про надомну роботу. У такому випадку норми частини третьої статті 32 цього Кодексу не застосовуються».

4) Абзац дев'ятнадцятий підпункту 4 пункту 1 розділу I викласти в такій редакції:

«Вагітні жінки, працівники, які мають дитину віком до трьох років, або здійснюють догляд за дитиною відповідно до медичного висновку до досягнення нею шестирічного віку, працівники, які мають двох або більше дітей віком до 15 років, або дитину з інвалідністю, батьки особи з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи, а також особи, які взяли під опіку дитину або особу з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи, можуть виконувати свою діяльність на умовах надомної роботи, якщо це сумісно з виконуваною роботою, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган має для цього ресурси та засоби»

5) Частину десяту пункту 1 розділу I викласти у такій редакції:

«Вагітні жінки, працівники, які мають дитину віком до 3 років, або здійснюють догляд за дитиною відповідно до медичного висновку до досягнення нею шестирічного віку, працівники, які мають двох або більше дітей віком до 15 років, або дитину з інвалідністю, батьки особи з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи, а також особи, які взяли під опіку дитину або особу з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи можуть виконувати свою діяльність на умовах дистанційної роботи, якщо це сумісно з виконуваною діяльністю, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган має для цього ресурси та засоби.»

6) Підпункт 7 пункту 1 розділу I доповнити останнім абзацом такого змісту:

«При виконанні дистанційної роботи власник або уповноважений ним орган відповідає за безпечність та належний технічний стан обладнання та засобів виробництва, які передаються працівнику для виконання дистанційної роботи».

7) Підпункт 2 пункту 2 розділу I доповнити останнім абзацом такого змісту:

«При виконанні дистанційної роботи роботодавець відповідає за безпечність та належний технічний стан обладнання та засобів виробництва, які передаються працівнику для виконання дистанційної роботи».

8) Перше речення абзацу другого підпункту 3 пункту 2 розділу I доповнити словами та знаками «а роботодавець відповідає за безпечність та

належний технічний стан обладнання та засобів виробництва, які передаються працівнику для виконання дистанційної роботи».

2. Внести порівняльну таблицю до проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення правового регулювання дистанційної роботи (реєстр. № 4051) на розгляд Верховної Ради України.

3. Рекомендувати Верховній Раді України зазначений законопроект прийняти у другому читанні та в цілому.

4. Доручити Голові підкомітету з питань регулювання трудових відносин та зайнятості населення - секретарю Комітету Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів Бабенку М.В. виступити на пленарному засіданні Верховної Ради України з цього питання.

Голова Комітету

Г. М. Третьякова

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів

Р І Ш Е Н Н Я

Протокол № 59

23 грудня 2020 року

Про прийняття у другому читанні та в цілому проекту Закону України про внесення змін до Закону України «Про компенсацію громадянам втрати частини доходів у зв'язку з порушенням строків їх виплати» (реєстр. № 3817)

Відповідно до пункту 3 статті 12 Закону України «Про комітети Верховної Ради України» розглянувши порівняльну таблицю до проекту Закону України про внесення змін до Закону України «Про компенсацію громадянам втрати частини доходів у зв'язку з порушенням строків їх виплати» (реєстр. № 3817), прийнятого парламентом 5 листопада 2020 року за основу, **Комітет в и р і ш и в:**

1. Схвалити текст порівняльної таблиці з пропозиціями і поправками народних депутатів України до проекту Закону України про внесення змін до Закону України «Про компенсацію громадянам втрати частини доходів у зв'язку з порушенням строків їх виплати» (реєстр. № 3817).

2. Внести порівняльну таблицю до проекту Закону України про внесення змін до Закону України «Про компенсацію громадянам втрати частини доходів у зв'язку з порушенням строків їх виплати» (реєстр. № 3817) на розгляд Верховної Ради України.

3. Рекомендувати парламенту зазначений законопроект прийняти у другому читанні та в цілому.

4. Доручити Першому заступнику голови Комітету Цимбалюку М.М. виступити на пленарному засіданні Верховної Ради України з цього питання.

Голова Комітету

Г. М. Третьякова

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів

Р І Ш Е Н Н Я

Протокол № 59

23 грудня 2020 року

Про розгляд проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" щодо підвищення рівня пенсійного та соціального забезпечення окремих категорій осіб» (реєстр. № 3596) і проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" щодо пенсійного та санаторно-курортного забезпечення» (реєстр. № 3596-1)

За дорученням Голови Верховної Ради України Разумкова Д.О. відповідно до статті 16 Закону України «Про комітети Верховної Ради України», статті 93 Регламенту Верховної Ради України розглянувши проект Закону України «Про внесення змін до Закону України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" щодо підвищення рівня пенсійного та соціального забезпечення окремих категорій осіб» (реєстр. № 3596), поданий народним депутатом України Ляшенко А.О., і проект Закону України «Про внесення змін до Закону України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" щодо пенсійного та санаторно-курортного забезпечення» (реєстр. № 3596-1), поданий народними депутатами України Королевською Н.Ю., Солодом Ю.В.,

Комітет в и р і ш и в:

1. Рекомендувати Верховній Раді України вказані законопроекти за результатами розгляду в першому читанні повернути суб'єкту законодавчої ініціативи на доопрацювання.

2. Доручити виступити на засіданні Верховної Ради України з цього питання Голові Комітету Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів Третяковій Г. М.

Голова Комітету

Г.М. Третякова

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів

Р І Ш Е Н Н Я

Протокол № 59

23 грудня 2020 року

Про доцільність включення до порядку денного четвертої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання проекту закону України про внесення змін до статті 47 Закону України «Про зайнятість населення» щодо збільшення розміру допомоги по частковому безробіттю (реєстр. № 3016а)

Розглянувши відповідно до статті 93 Регламенту Верховної Ради України проект закону України про внесення змін до статті 47 Закону України «Про зайнятість населення» щодо збільшення розміру допомоги по частковому безробіттю (реєстр. № 3016а), поданий народними депутатами України Ю.Тимошенко, М.Цимбалюком, В.Івченком, Комітет **в и р і ш и в**:

1. Рекомендувати Верховній Раді України включити проект закону України про внесення змін до статті 47 Закону України «Про зайнятість населення» щодо збільшення розміру допомоги по частковому безробіттю (реєстр. № 3016а) до порядку денного четвертої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання.
2. Рекомендувати Верховній Раді України зазначений законопроект за результатами розгляду в першому читанні повернути суб'єкту права законодавчої ініціативи на доопрацювання.
3. Доручити виступити на засіданні Верховної Ради України з цього питання Голові Комітету Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів Третяковій Г.М.

Голова Комітету

Г.М.Третякова

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів

Р І Ш Е Н Н Я

Протокол № 59

23 грудня 2020 року

Про доцільність включення до порядку денного четвертої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання проектів законів України про внесення змін до статті 47-1 Закону України «Про зайнятість населення» (щодо виключення дискримінаційних норм при наданні допомоги по частковому безробіттю) (реєстр. № 3981) про внесення змін до деяких законів України щодо надання допомоги по частковому безробіттю на період карантину та/чи надзвичайної ситуації (реєстр. № 3981-1)

Розглянувши відповідно до статті 93 Регламенту Верховної Ради України проекти законів України про внесення змін до статті 47-1 Закону України «Про зайнятість населення» (щодо виключення дискримінаційних норм при наданні допомоги по частковому безробіттю) (реєстр. № 3981), поданий народним депутатом України М.Волинцем та про внесення змін до деяких законів України щодо надання допомоги по частковому безробіттю на період карантину та/чи надзвичайної ситуації (реєстр. № 3981-1), поданий народними депутатами України Н.Королевською, Ю.Солодом, Комітет **в и р і ш и в**:

Керуючись вимогами частини першої, пункту 3 частини 94 Регламенту Верховної Ради України внести пропозицію Голові Верховної Ради України Разумкову Д.О. про повернення зазначених законопроектів суб'єктам права законодавчої ініціативи без їх включення до порядку денного четвертої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання та без розгляду на пленарному засіданні Верховної Ради України.

Голова Комітету

Г.М.Третьякова

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів

Р І Ш Е Н Н Я

Протокол № 59

23 грудня 2020 року

Про доцільність включення до порядку денного законопроектів про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення розміру заробітної плати посадовим особам органів державної влади, місцевого самоврядування та державних підприємств (реєстр. № 3034) та про внесення зміни до деяких законодавчих актів України щодо встановлення обмежень розміру заробітної плати керівництва органів державної влади та державних підприємств (реєстр. № 3034-1)

За дорученням Голови Верховної Ради України Разумкова Д.О. відповідно до пункту 3 частини першої статті 16 Закону України «Про комітети Верховної Ради України», частини третьої статті 93 Регламенту Верховної Ради України розглянувши законопроекти про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення розміру заробітної плати посадовим особам органів державної влади, місцевого самоврядування та державних підприємств (реєстр. № 3034 від 07.02.2020 р.), внесений народними депутатами України Кулінічем О.І. та іншими; про внесення зміни до деяких законодавчих актів України щодо встановлення обмежень розміру заробітної плати керівництва органів державної влади та державних підприємств (реєстр. № 3034-1 від 26.02.2020), внесений народними депутатами України Королевською Н.Ю. та іншими, **Комітет в и р і ш и в:**

1. Рекомендувати Верховній Раді України зазначені проекти законів включити до порядку денного четвертої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання.

2. Доручити виступити на пленарному засіданні Верховної Ради України з цього питання від Комітету Голові Комітету з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів Третяковій Г.М.

Голова Комітету

Г.М.Третякова

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів

Р І Ш Е Н Н Я

Протокол № 59

23 грудня 2020 року

Про доцільність включення до порядку денного четвертої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання законопроектів про внесення змін до Закону України «Про індексацію грошових доходів населення» щодо збільшення сум індексації заробітних плат, пенсій, стипендій, державної допомоги особам з інвалідністю, державної допомоги дітям-сиротам та дітям, позбавлених батьківського піклування, щомісячних страхових виплат потерпілим на виробництві та інших грошових доходів населення

(реєстр. № 4005) та

про внесення змін до деяких законів України щодо збільшення сум індексації заробітних плат, пенсій, стипендій, державної допомоги особам з інвалідністю, державної допомоги дітям-сиротам та дітям, позбавлених батьківського піклування, щомісячних страхових виплат потерпілим на виробництві та інших грошових доходів населення (реєстр. № 4005-1)

За дорученням Голови Верховної Ради України Разумкова Д.О. відповідно до пункту 3 частини першої статті 16 Закону України «Про комітети Верховної Ради України», частини третьої статті 93 Регламенту Верховної Ради України розглянувши проекти законів України про внесення змін до Закону України «Про індексацію грошових доходів населення» щодо збільшення сум індексації заробітних плат, пенсій, стипендій, державної допомоги особам з інвалідністю, державної допомоги дітям-сиротам та дітям, позбавлених батьківського піклування, щомісячних страхових виплат потерпілим на виробництві та інших грошових доходів населення (реєстр. № 4005 від 01.09.2020), поданий народними депутатами України Тимошенко Ю.В., Цимбалюком М.М. та іншими, та про внесення змін до деяких законів України щодо збільшення сум індексації заробітних плат, пенсій, стипендій, державної допомоги особам з інвалідністю, державної допомоги дітям-сиротам та дітям, позбавлених батьківського піклування, щомісячних страхових виплат потерпілим на виробництві та інших грошових доходів населення (реєстр. № 4005-1 від

17.09.2020), поданий народними депутатами України Королевською Н.Ю. та іншими, **Комітет вирішив:**

1. Рекомендувати Верховній Раді України зазначені проекти законів включити до порядку денного четвертої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання.

2. Доручити виступити на пленарному засіданні Верховної Ради України з цього питання від Комітету Голові Комітету з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів Третьяковій Г.М.

Голова Комітету

Г.М.Третьякова

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів

Р І Ш Е Н Н Я

Протокол № 59

23 грудня 2020 року

Про доцільність включення до порядку денного четвертої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання проектів законів України про внесення змін до Закону України "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям" щодо збільшення розміру допомоги (реєстр. № 4006) та про внесення змін до деяких законів України "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям" щодо визначення розміру допомоги з урахуванням фактичного прожиткового мінімуму (реєстр. № 4006-1)

За дорученням Голови Верховної Ради України Разумкова Д.О та відповідно до частини третьої статті 93 Регламенту Верховної Ради України, розглянувши проекти законів України про внесення змін до Закону України "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям" щодо збільшення розміру допомоги (реєстр. № 4006), поданий народними депутатами України Тимошенко Ю.В., Цимбалюком М.М. та іншими, та проект Закону про внесення змін до деяких законів України "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям" щодо визначення розміру допомоги з урахуванням фактичного прожиткового мінімуму (реєстр. № 4006-1) поданий народними депутатами України Королевською Н.Ю., Солодом Ю.В., Гнатенком В.С. Комітет **в и р і ш и в**:

1. Рекомендувати Верховній Раді України включити вищевказані законопроекти до порядку денного четвертої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання.
2. Про прийняте рішення повідомити Голову Верховної Ради України Разумкова Д.О.

Голова Комітету

Г.М.Третьякова